

שער ד: בר מצוה

א. ברוך שפטרני

נהוג שהאב מברך ברכת ברוך שפטרני כשבנו שנעשה בר מצוה, עולה לתורה בפעם הראשונה, ובשעת קריאת התורה (ח"א כלל סה סי' ג).

הטעם: משום "שאז נודע לרבים שהוא בר מצוה" (מג"א סי' רכה סק"ד).

ב. ללא שם ומלכות

נהוג שהאב מברך ברכת ברוך שפטרני, כשהבן עולה לתורה בפעם הראשונה, ללא שם ומלכות (רמ"א סי' רכה סע' ב, ילק"מ עמ' 89).

הטעם: משום שברכה זו אינה נזכרת בגמרא ומקורה במדרש רבה² (ד"מ שם אות א).

ג. האב והבן מברכים

יש נוהגים שגם הבן, שנעשה בר מצוה, מברך ברכת ברוך שפטרני כשעולה לתורה בפעם הראשונה (נת"ע סי' רכה סע' ב).

הטעם: משום שיש מפרשים (לבוש שם) ברוך שפטרני על האב

א לשון המג"א "ועכשיו נהגו לברך בשעה שהנער מתפלל או קורא בשבת ראשונה", הכוונה מתפלל כש"ץ (ראה מ"ב שם סק"ו). לדעת הח"א הברכה אינה דווקא בשבת אלא בפעם הראשונה שהוא עולה לתורה, וכן דעת ערוה"ש (שם סע' ד).

ב וכן פסק כה"ח שם אות טז, ובא"ח פרשה ראה שנה א' אות יז. אך לדעת הגר"א (סי' רכה) יש לברך בשם ומלכות, וכן דעת המהרי"ל עמ' תנג, ערוה"ש שם סע' ד, ח"א כלל סה סי' ג, וקצוש"ע סי' סא סע' ח. ויש שמברכים בלי שם ומלכות אף על בת שהגיעה למצוות (שו"ת יביע אומר ח"ו סי' כט, נת"ע סי' רכה סע' ב).

ג א"ר אלעזר צריך אדם להטפל בבנו עד י"ג שנה, מכאן ואילך צריך שיאמר ברוך שפטרני מעונשו של זה (ב"ר פר' סג פיס' יד).

שמברך שאין בנו נענש יותר על עוונותיו שלוי, ולא שאין האב נענש על עוונותיו של הבר, לכן גם על הבר לברך (נת"ע שם).

ד. סעודה

נוהגים לעשות סעודת מצוה לנער בר מצוה ביום שנכנס לשנת י"ד (אוצר התפילות דף רסז בשם הב"ח בליקוטים סי' כט) ^ה.

הטעם: ע"ש שאמרו (קדושין לא.) גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה, ור' יוסף (שהיה סומא) אמר: אם יאמרו לי שסומא חייב במצוות "עבידנא יומא טובא לרבנן", מכאן שיום המעבר בין "מי שאינו מצווה ועושה", ל"מצווה ועושה" הוא יום טוב (כה"ח סי' רכה אות יא) ^א.

ה. מִזְמָן

"וכן המנהג הפשוט שמי שנעשה בר מצוה ועושין סעודה הוא מברך" (ערוה"ש סי' קצט סע' ד).

הטעם: משום שהפוסקים חולקים אם אפשר לצרף קטן בן ט' שנים או בן י' לזימון, לדעת הרמ"א רק בן י"ג מצרפים לזימון, מכאן המנהג שביום שהנער נעשה לבר מצוה הוא מזמן, לציין שמהיום ואילך ניתן לצרפו לזימון לכל הדעות ^ב (ערוה"ש שם).

ו. דרשה ללא סיום

יש נוהגים לא לאפשר לנער הבר מצוה להאריך בדרשה אלא

ד האב מברך על כך משום שאמרו (שבת קמט:) כל שחבירו נענש על ידו אין מכניסין אותו במחיצתו של הקב"ה (מחצה"ש סי' רכה סק"ה).

ה ואם הנער דורש בדברי תורה, זו סעודת מצוה גם אם אינה נעשית באותו יום (ש"ש פ"ז דב"ק).

ו ועוד יש טעם על דרך הקבלה, ראה זהר חדש פרשה בראשית דף יד ע"א ופרשת משפטים דף צח ע"א וכה"ח שם.

ז ראה או"ח סי' קצט סע' י.

זו ראה מ"ב שם ס"ק כז.

שער ד: בר מצוה

תלג

מפסיקים אותו, אם בתחילתה ואם באמצעה, בשירה (ילק"מ עמ' 89).

הטעם: כדי לא לבייש אלה שאין יכולים לדרוש בציבור בעל פה (שם).

ז. חתן הבר מצוה

יש נוהגים לקרוא לתורה, בפעם הראשונה, נער שמלאו לו י"ג שנה, בשם "חתן הבר מצוה" (זיו השבת עמ' קעד).

הטעם: ע"ש שמובא (מג"א סי' רכה סק"ד) "שמצוה על האדם לעשות סעודה, ביום שנעשה בנו בר מצוה, כיום שנכנס לחופה" (ז"ה שם).

ועוד, בר המצוה דומה לחתן משום שנאמר (ישעיה ס"א י) כחתן יכהן פאר, והתפילין נקראו פאר כנאמר (יחזקאל כ"ד יז) פארך חבוש עליך^ט (נהר מצרים ד"ו ע"א).

ח. תחנון

יש נוהגים שאין אומרים תחנון בבית הכנסת כאשר בין המתפללים נער שבאותו יום נעשה בר מצוה (כתר ש"ט סי' קכג, נהר מצרים ד"ו ע"א).

הטעם: נער הבר מצוה דומה לחתן וכן נאמר (ישעיה ס"א, י) כחתן יכהן פאר, והתפילין נקראו פאר כדכתיב (יחזקאל כ"ד, יז) פארך חבוש עליך, והרי הוא כחתן שאין אומרים תחנון בביה"כ בו הוא מתפלל^י (נהר מצרים שם) י"א.

ט ראה ברכות יא.

י או"ח סי' קלא סע' ד.

יא ועיין שו"ת משפטי עוזיאל או"ח מהד"ת סי' יא ושו"ת יביע אומר ח"ד או"ח סי' יד ומנהגי א"י עמ' נא.